

EURÁZSIAI KALEIDOSZKÓP



A világ művészeti gyöngyszemei

3. előadás:

Kurosawa Rashōmon-jától az eltűnt MH370 maláj repülőgépig

Farkas Flórián
Mikes International
Hága, 2014. szeptember 25.

© Mikes International, 2001-2014

Az Eurázsiai Kaleidoszkóp prezentációs (pdf), valamint hanganyaga (mp3) szabadon felhasználható egyéni, illetve oktatási célra. Kereskedelmi felhasználás esetén a Mikes International írásbeli engedélye szükséges.

© Mikes International, 2001-2014

***KérjeteK és adatik néktek; keressetek és
találtok; zörgessetek és megnyittatik néktek.***

Máté 7:7

Bevezetés

- 1950-ben készült film.
- Döntő fontosságú film Kurosawa Akira karrierjében és a japán filmipar számára is.
- 1951. szeptember 10-én elnyeri a Velencei Filmfesztivál Arany Oroszlán díját → nemzetközi hírnév + megnyílt a nyugati piac a japán filmipar előtt.



- A film kultukissá, a címe később fogalommmá vált.



Bevezetés

- Kurosawa Akira (黒澤 明) (1910-1998) 1936-ban kezdett a filmiparban dolgozni, először mint segédrendező és szövegkönyvíró
- Debütfilmje 1943-ban készült: *Sanshiro Sugata*



- A II. világháború után az 1948-ban készült '*Részeg angyal*' c. filmjével megszilárdítja hírnevét



A Rashōmon forrásai

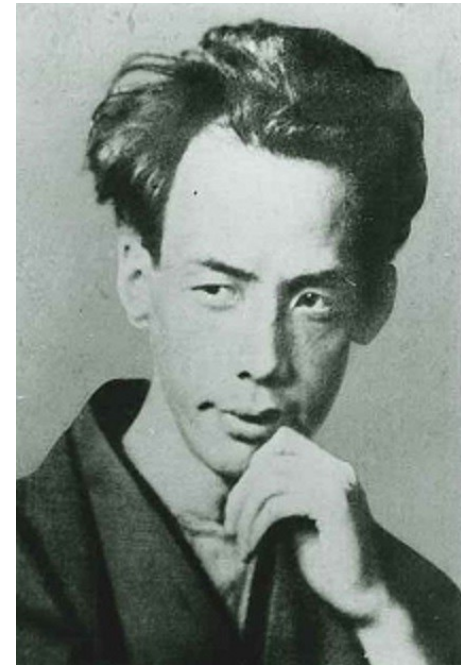
- Hashimoto Shinobu (szövegkönyvíró): 'A rendező Itami Mansaku sensei-jem volt abban az időben. Ismerte Kurosawa-t és nagy jövőt jóslt neki.'
- Hashimoto témát keresett egy új szövegkönyvéhez. Akutagawa Ryunosuke (1892-1927) elbeszéléseit még nem filmesítették meg. Elolvasott vagy 6-7-t.
- Leginkább az 'Egy bozótosban' című tetszett meg → készített egy szövegkönyvet belőle → s mivel Kurosawa nagyon tisztelte Itami-t, elolvasta és úgy döntött, hogy megfilmesíti.



Itami Mansaku (1900-1946)

Akutagawa Ryunosuke

- Az egyik legjelentősebb japán író, szinte kizárólag elbeszéléseket írt.
- 1892. március 1-jén született Tokyo Kyōbashi negyedében.
- Apja tejkereskedő, anyja egy samurai-család sarja.
- Születési éve: anyja 33 éves, apja 42: hiedelem szerint nagyon szerencsétlen → 'formálisan' elhagyják, apjának egyik barátja 'fogadta be' → majd ezek után ismét befogadták → így semlegesíteték a születése körüli 'bonyodalmakat'.



Akutagawa Ryunosuke

- Anyja skizofrén állapotba esik → a gyerekek (Ryunosuke és két nővére) az anyja báthjához kerülnek – Akutagawa Michiaki és felesége Tomo gyermektelenek.
- Nevelőapja (nagybátyja) nevét 1904-ben veszi fel, 2 évvel anyja halála után. Az anya szerepét azonban mégsem Tomo, hanem Michiaki vénleány testvére veszi át, Fuku nagynéni.
- Nagybátyja köztisztviselői állást tölt be. Akutagawa a család szociális helyzetét az elszegényedő alsó-középosztály helyzeteként írja le önéletrajzi típusú elbeszéléseiben, de a valóságban egy kicsit túloz.
- Rövid élete során kiváló tanuló, a középiskolában és az egyetemen is, sikerült neki szinte az írásból megélnie.
- 1927-ben öngyilkos lesz, hogy a skizofrén állapotot elkerülje.

Akutagawa Ryunosuke

- A stílus nagy mestere. Elbeszélései a tökéletességig csiszoltak. Egyetemes.
- Elbeszélései alapvetően két csoportba oszthatóak:
 - *rekishimono* = 'történelmi' → annak érdekében, hogy a történet és az olvasó közé egyfajta 'szigetelő' réteget iktasson be → a degenerált naturalizmus és realizmus elleni védelem (amely az ő idejében a divat volt)
 - *yasukichimono* = 'önéletrajzi'
- Történelmi elbeszéléseiben alapvetően két középkori japán elbeszélésgyűjteményre alapozott:
 - *Konjaku Monogatari*: ca. 1120. Enciklopedikus jellegű gyűjtemény. India, Kína és Japán (buddhista és szekuláris)
 - *Uji Shūi Monogatari*: XIII. sz.
- A *Rashōmon* c. film Akutagawa két elbeszélésre épül, amelyek a *Konjaku Monogatari* gyűjtemény – 28. fejezet 18. és 23. elbeszélésére épülnek.
- Akutagawa elbeszéléseinek címei: '*Rashōmon*', ill. '*Egy bozótosban*'. Ezekben Akutagawa az eredeti történetet továbbfejleszti, hogy bizarr, szinte 'gótikus' karaktert adjon nekik. (Lásd Ambrose Bierce: *The Moonlit Road*)

A Rashōmon szövegkönyve és sikere

- Kurosawa a forgatókönyvet jónak, de rövidnek találta. Ezért adták keretnek a Rashōmon c. elbeszélést.
- Közben Hashimoto megbetegedett, így Kurosawa egyedül fejezte be a szövegkönyvet.
- A film szerkezete – a valóság relatív jellegének vizsgálata - :
 - Kyoto Rashōmon kapujánál kezdődik és végződik.
 - Egy favágó és egy buddhista szerzetes várják, hogy elálljon az eső.
 - Közben egy közember érkezik és így elbeszéli a történetet.
 - Egy samurai-t meggyilkolnak és a tettest (banditát) elfogják. A tárgyalás során a tanúk: bandita, feleség, samurai – médium segítségével, favágó - vallomási egymást kölcsönösen kizárják.
- Addig senki – sem Nyugaton, sem Japánban – nem látott hasonló filmet.
- Kereskedelmi és művészi siker Amerikában és Európában → megnyitotta a japán filmek előtt a nyugati piacot.
- A siker egyben a problémája is: annyira beépült a köztudatba, hogy más hatást vált ki ma, mint 1950-ben (lásd *Psycho*).
- Számos 'remake', adaptáció.

A Rashōmon készítése

- Mivel új területen járt Kurosawa, a filmet a legelementárisabb stílusban készítette el: minimális díszlet, nagyszerű alakítás → némafilmek stílusa.
- A *Daiei* filmgyártó cégnél készült a film, ahol a menedzserek (a vezető Nagata Masaichi) nem nagyon pártolták a filmet, de egy másodosztályú filmként mégiscsak engedélyezték → gondot okozott nekik a marketing is (pld. tradicionális japán filmként próbálták tálalni, ami tökéletesen ellentétes a film jellegével; a női főszereplőt – Kyo Machiko - fürdőruhában fényképezték, mint egy japán szex-bombát próbálva tálalni, annak érdekében, hogy a film 'exotikus' jellegét hangsúlyozzák).
- A szereplők és a stáb szinte ideális: a bandita – Mifune Toshiro – egyszerűen fenomenális, mint a többi 15 Kurosawa filmben. Kyo Machiko úgyszintén, de a többiek is.
- A film viszonylag hamar elkészült – néhány hónap – nagyjából a költségvetésen belül (ami az átlagos film kétszerese volt) – a legtöbb pénz a kapu elkészítésére ment el.
- Az operatőri munka pedig egyszerűen lélegzetelállító – Miyagawa Kazuo → pld. a favágó hosszú menetelése az erdőben, a feleség kézmosása a tisztáson, stb.

A Rashōmon készítése



Mifune Toshiro



Kyo Machiko



Miyagawa Kazuo

A Rashōmon sikere

- Tiszteséges sikerek Japánban: Daiei 3. kereskedelmileg legsikeresebb filmje 1950-ben.
- Nemzetközi siker: Giulliana Stramigioli – az *Italiafilm* japán igazgatója. Láta filmet és elérte, hogy benevezzék a Velencei Nemzetközi Filmfesztiválra.
- 1951. szeptember 10.: az első japán film, amely elnyerte a fődíjat, megelőzve olyan filmeket, mint pld. Jean Renoir '*A folyó*', vagy Elia Kazan '*A Streetcar Named Desire*'.
- Mindenkit meglepett a hír. A szobrot a Daiei igazgatója vette át és minden sikert magának tulajdonított....
- Ezek után Amerikában, majd Európában elkezdett hódítani, s azóta klasszikussá vált.

A Rashōmon-effektus

- Karl G. Heider: *The Rashomon Effect: When Ethnographers Disagree*. American Anthropologist, New Series, Vol. 90, No.1 (Mar. 1988), pp. 73-81.
- A *Rashōmon* különlegességei egy klasszikus detektívtörténettel összevetve:
 - Mindegyik vallomás igaz(nak tűnik).
 - Mivel egymásnak kölcsönösen ellentmondanak, - sőt kölcsönösen kizárják egymást – nincs megoldás.
- *Rashōmon-effektus*:
 - Van egy közös, mindenki által elismert realitás, de eltérő igazságok mondhatóak el róla – narrátor megbízhatatlansága.
 - Heider a Rashōmon-effektust az etnográfusok példájával világosította meg: különböző kultúrákat vagy szub-kultúrákat vizsgálva általánosítanak, a kultúrákat különböző időben vizsgálják, az etnográfus személyisége, értékrendje, stb, stb.
- A Rashōmon-effektust számos esetben használják, mint leíró módszertant, pld. Kubai rakéta válság.
- MH370 járat: az egyetlen biztos pont, hogy Kuala Lumpur-ban felszállt és nem érkezett meg Pekingben. Az összes magyarázat olyan, mint a Rashōmon szereplőinek / narrátorainak története...

Irodalom – könyv

- Stuart Galbraith IV: *The EMPEROR and the WOLF – The Lives and Films of AKIRA KUROSAWA and TOSHIRO MIFUNE*. Penguin, 2001.
- Ryūnosuke Akutagawa: *Rashōmon and Seventeen Other Stories*. Penguin, 2006.
- Ryūnosuke Akutagawa: *Kappa*. Peter Owen Ltd., 1970.
- Marian Ury (Transl.): *Tales of Times Now Past*. University of California Press, 1979.
- Karl G. Heider: *The Rashomon Effect: When Ethnographers Disagree*. American Anthropologist, New Series, Vol. 90, No.1 (Mar. 1988), pp. 73-81.
- Ambrose Bierce: *The Moonlit Road*. <http://www.ambrosebierce.org/>
- Subramanian Sankar: *MH370 and the Rashomon Effect*. The Hindu, April 6, 2014.

Irodalom – film

